

Verslag Studiedag 'Ons huis staat in brand!'

Op 30 oktober kwamen ongeveer 60 deelnemers af op een studiedag die Vrienden van Sabeel Nederland organiseerde in samenwerking met Kerk in Actie en IKV Pax Christi, ICCO en Cordaid. Met deze conferentie wilden we een open gesprek over de Israeltheologie van de PKN in het licht van de urgente situatie in Israël en de Palestijnse gebieden. Tijdens een PIEF conferentie in Bern had de Palestijnse theoloog Yohanna Katanacho na een presentatie over de IP-nota uitgeroepen: 'Jullie theologiseren maar, terwijl ons huis in brand staat!' We hebben Katanacho uitgenodigd om deze uitspraak nader toe te lichten.

Den Hertog

Voorzitter van de Vrienden van Sabeel Nederland gaf de aftrap door in te gaan op de urgentie van een helder kerkelijk spreken en handelen ten aanzien van de situatie in Israël en de Palestijnse gebieden. 'We hebben geen gebrek aan vrijblijvende woorden, die horen en lezen we genoeg, maar aan woorden die aan vertrouwen wekkende daden gekoppeld zijn.' Daarmee deed zich het vreemde verschijnsel voor dat één van de meest felle critici van de IP-nota de kerk opriep de IP-nota volledig serieus te nemen. En niet zonder reden. De PKN heeft zich in de IP-nota uitgesproken tegen christelijk zionisme, maar zich niet rechtstreeks durven richten tegen vertegenwoordigers daarvan in Nederland. De PKN heeft zich in de IP-nota ook weer eens verbonden aan de Amman-Call en laat daar nu net in staan dat kerken er alles aan zullen doen om te komen tot 'het vaststellen en bevorderen van maatregelen, inclusief economische, die een 'einde maken aan de bezetting'. Ondertussen rust op het woord boycot een taboe. Den Hertog definieerde daarom de functie van deze studiedag als een bijdrage aan onrust in de PKN. Een onrust die past bij de urgentie van de zaak waar het om gaat.

Katanacho

Vervolgens kwam Katanacho aan het woord om uit te leggen hoe hij de theologie van de PKN beoordeelt. Katanacho deed dit door duidelijk te maken dat het onmogelijk is om een eenduidige betekenis van Israël af te leiden uit de Bijbel. Verder liet Katanacho zien dat de Bijbel niet zomaar spreekt over de gave van het land aan Israël, maar dat er altijd voorwaarden aan die gave zijn verbonden. Uiteindelijk kwam Katanacho tot de prikkelende conclusie 'Christ is the owner of Haaretz'. De beloften van God zijn in Jezus Christus vervuld. Deze theologische stelling heeft een hele concrete betekenis. Katanacho gaf dat aan door zijn theologie te typeren als theologie van het checkpoint. Als Jezus Christus de eigenaar van het land is doordat Gods beloften in hem vervuld zijn, dan kan men noch als Jood, noch als Israëlietische staat een door God gelegitimeerde aanspraak op het land doen. Zonder het al te concreet te maken gaf Katanacho aan dat de Israëltheologie van de PKN qua theologie problematisch is, geen recht doet aan de vervulling van Gods beloften in Jezus Christus en bovendien geen bijdrage levert aan de verbetering van de situatie op de grond.

Drost

Protestants theoloog dr. André Drost reageerde op de lezing van Katanacho. Hij hoorde de lezing van Katanacho vooral als poging het christelijk geloof te belijden in een islamitische context. Katanacho ontwikkelt volgens Drost een niet-christenzionistisch spreken over het land. Als westers christen heeft Drost een andere context. Hij wil vasthouden aan de blijvende betekenis van de landbelofte voor het volk Israël. Drost distantieert zich van een identificatie van de vervulling van deze landbeloften in de staat Israël, maar hij wil de bijzondere betekenis van het volk Israël in Gods relatie tot de wereld, en dus ook de volken, overeind houden, ook als staat dit op gespannen voet met de situatie in het Midden-Oosten.

Drost kan vasthouden aan de bijzondere betekenis van het volk Israël zonder de staat Israël bijzondere rechten toe te kennen op grond van de Bijbel door nadrukkelijk te wijzen op het eschatologisch perspectief. Drost bedoelt daarmee dat de landbelofte niet functioneren als goedkeuring voor wat in het heden gebeurt, maar als belofte voor de toekomst. Drost gelooft op grond van Gods beloften in de Bijbel dat het volk Israël in de toekomst het land zal krijgen én dat op die manier de hele wereld, inclusief de Palestijnen, gezegend zullen worden.

Drost ziet in de Nederlandse theoloog Van de Beek, hoogleraar aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, een verbindend figuur tussen hem en Katanacho. Ook Van de Beek is op grond

van zijn ideeën over Jezus Christus heel terughoudend in het verbinden van de landbelofte met de situatie in het heden. Hierin lijkt hij veel op Katanacho. Van de Beek houdt echter wel vast aan het eschatologische perspectief, ooit zal op een goede manier voor iedereen de landbelofte worden vervuld. Hierin herkent Drost zich in Van de Beek. Drost gaf expliciet aan zich te herkennen in de moeite die Katanacho heeft met christelijk zionisme. Toch wil hij graag boven de kritiek uitkomen door vast te houden aan de blijvende betekenis van het volk Israël in Gods relatie met de mens en aan de belofte dat Israël het land van God krijgt. Drost vatte het zelf samen met de stelling: 'De God van Israël is niet los verkrijgbaar: met het belijden van de God van Israël als Heer krijg je ook Israël als volk der belofte erbij en heb je je op een positieve manier met de landbelofte te verstaan.'

Veldhuis

Ds. Henri Veldhuis stak in bij twee pijnpunten. Enerzijds is er de theologische zwakte van de IP-nota, anderzijds is er een gebrek aan besef van urgentie. Dat laatste is al heel lang het geval. Vanaf 1947 vindt er in Israël 'etnische zuivering' plaats en die gaat door tot op de dag van vandaag (bijvoorbeeld in Oost-Jeruzalem). De IP-nota biedt theologisch weinig, maar de erkenning van de prioriteit van het internationaal recht geeft mogelijkheden tot duidelijke actie. Dat komt echter niet uit de verf. De leiding van de Protestantse Kerk zwijgt er over. En daardoor ontstaat voor Kerk in Actie geen ruimte om concrete stappen te zetten en kritische projecten het volle gewicht te geven. Behalve Kerk in Actie is ook de Raad voor Kerk en Israël in gebreke gebleven. Zij zoekt te weinig het gesprek met andere groepen in de kerk. Bovendien, en dat is laakbaar, beschouwt zij de IP-nota slechts als een discussiestuk en ontkent ze daarmee de erkenning in de IP-nota van het primaat van het internationaal recht.

Veldhuis zou graag zien dat de Protestantse Kerk een Israëltheologie ontwikkelt die zich niet laat gijzelen. De SoW-kerken kozen destijds te eenzijdig voor een verbondenheid met Israël zoals het zichzelf verstaat, dus met inbegrip van de staat. Het is gebleken dat die verbondenheid geen ruimte meer laat voor noties zoals de bijvoorbeeld door Paulus naar voren worden gebracht als hij schrijft: "Niet allen die van het etnische Israël afstammen, zijn 'Israël'. Je hebt kinderen naar het vlees en kinderen Gods, kinderen van de belofte." (Rom. 9: 7 en 8). De Raad voor Kerk en Israël zou de kerk meer helpen met het ontwikkelen van een theologie die wel deze ruimte biedt. Volgens Veldhuis is de Raad op dit moment onzichtbaar en weinig moedig in dit gesprek. Zij verschuilt zich te veel achter haar adviserende rol en mogelijke moeilijkheden met haar achterban. Zo'n verandering van de Raad en van de Protestantse Kerk is mogelijk, volgens Veldhuis. Het zal echter wel de moed vragen die Luther nodig had in zijn dagen. Met deze verwijzing naar Hervormingsdag die de dag na de studiedag valt, komt Veldhuis tot de oproep: doe oprechte boete voor je Israëltheologie en gebruik de goedbedoelde projecten van Kerk in Actie niet als aflaat voor een angstig stilzwijgen.

Gesprek in groepen

Na de lunch werd het gesprek voort gezet in een drietal groepen. Elke groep ging het gesprek aan met één van de inleiders. Het bleek nogal lastig om een gezamenlijke focus aan te brengen in het gesprek en tegelijkertijd de inleiders flink aan de tand te voelen. Met name de workshop met André Drost verliep wat ongericht. Tijdens de gesprekken in de groepen bleek ook dat er veel te winnen valt als het gaat om beeldvorming. De Vrienden van Sabeel Nederland wordt door sommigen toch gezien als een pro-Palestijnse pressiegroep die niets kunnen met Israël.

Plenaire afronding

Dit laatste werd tijdens het plenaire gesprek verder aan de orde gesteld. Duidelijk werd dat Vrienden van Sabeel Nederland en Kerk en Israël beide binnen de bandbreedte van de IP-nota opereren. Dat was een belangrijk inzicht, zowel voor Vrienden als niet-Vrienden. Verder werd een voorstel gedaan en aangenomen om het moderamen van de PKN een brief te schrijven met daarin de oproep zich meer gelegen te laten liggen aan het internationaal recht bij het spreken over het Israëlijsch-Palestijns conflict.

Deze gezamenlijkheid bracht Yohanna Katanacho tot de opmerking: Ik ben blij dat ik kan bijdragen aan jullie onderlinge verzoening, maar vergeet niet dat er in Israël en Palestina elke dag mensen vernederd worden en dat het Palestijnse volk bedreigd wordt. En daarmee

benoemde hij een gevoel dat bij een groot aantal van de aanwezigen bleef hangen: we kunnen hier fijn praten, maar ondertussen gebeurt er niks. Waarmee maar weer werd aangetoond dat het thema 'Ons huis staat in brand' op zijn plaats was en helaas nog altijd is. Het gevoel van urgentie begint te komen, maar leidt nog niet tot concrete daden.

Jan Willem Stam